

GERAS GRĮŽTAMASIS RYŠYS NUOTOLINĖSE STUDIJOSE: BŪSIMŲ PEDAGOGŲ SAMPRATA

Doc. dr. Gintautė Žibėnienė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas: (8 5) 271 4710
Elektroninis paštas: zibeniene@mruni.eu

*Pateikta 2022 m. kovo 20 d.
Parengta spausdinti 2022 m. gegužės 24 d.*

DOI: 10.13165/SD-22-20-1-04

Anotacija

Straipsnyje keliama šie probleminiai klausimai: kokia būsimų pedagogų gero grįžtamojo ryšio samprata nuotolinėse studijose, kokius grįžtamojo ryšio bruožus atpažįsta būsiami pedagogai. Straipsnio tikslas yra atskleisti būsimų pedagogų sampratą apie tai, koks yra geras grįžtamasis ryšys, gaunamas nuotolinėse studijose. Tyrimas organizuotas 2021 m. sausio–kovo mėn. Taikytas literatūros šaltinių ir teisės aktų analizės metodas, taip pat duomenų rinkimo metodas – atviri klausimai, nebaigti sakiniai. Dėl COVID-19 situacijos tyrimas vyko nuotoliniu būdu, buvo panaudotas IT įrankis „Google Forms“.

Remiantis būsimų pedagogų samprata kokybiniame tyrime atskleisti gero grįžtamojo ryšio požymiai nuotolinėse studijose, išskirtos dvi kategorijos: 1) gero grįžtamojo ryšio požymiai, atitinkantys minimus pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje; 2) grįžtamojo ryšio požymiai (būsimųjų pedagogų nuomone), neminimi pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje. Prie antrosios kategorijos priskiriami požymiai negali būti įvardijami kaip būdingi geram grįžtamajam ryšiui, tačiau tai atskleidžia nepakankamą būsimų pedagogų suvokimą, galimą aplinkybių poveikį ar net egocentrišką poziciją. Šie pastebėjimai svarbūs studijų proceso tobulinimui, kadangi suponuoja aiškesnius metodinius, dalykinius akcentus.

Atliekant duomenų analizę (būsimųjų pedagogų įvardytus gero grįžtamojo ryšio ypatumus) buvo išskirtos šios subkategorijos: sukuriama maloni, saugi ir geranoriška aplinka; daromas teigimas poveikis; padedama ar paskatinama įsivertinti; aiškus grįžtamasis ryšys (žr. 1 kategoriją). Būsiami pedagogai, įvardydami, kas yra geras grįžtamasis ryšys, minėjo palankią, geranorišką aplinką grįžtamojo ryšio metu; dėmesio skyrė metodiniams grįžtamojo ryšio teikimo aspektams (pateikiamos tobulinimo rekomendacijos, grįžtamasis ryšys aiškus ir skatinantis įsivertinti), tačiau visai neužsiminė apie aktualumą taikyti skirtingus grįžtamojo ryšio tipus, taip pat apie tai, kad

pirmiausia teikiami pozityvūs komentarai; svarbu kalbėti pagrįstai ir argumentuojant; kalbėti apie tai, kas sujaudino, kokius sukėlė jausmus; kalbėti apie požiūrį, asmens veiklą, bet ne apie asmenį.

Šis tyrimas atskleidė, kad būsimiesiems pedagogams reikia atidžiau studijuoti gero grįžtamojo ryšio ypatumus, jo organizacinius aspektus ar net atsakyti galimai egocentriškos pozicijos (pvz., įvardijo, kad svarbu tik pozityvūs pastebėjimai, tik pagyrimai). Geras grįžtamasis ryšys negali būti tik komplimentai, tik gerų dalykų įvardijimas – tokiu atveju ryšys nebus objektyvus, visapusiškas ir konstruktyvus.

Reikšminiai žodžiai: grįžtamasis ryšys, geras grįžtamasis ryšys, būsimieji pedagogai.

Įvadas

Lietuvos bendrojo ugdymo dokumentuose, metodinėse rekomendacijose akcentuojama formuojamojo vertinimo nauda mokymosi rezultatams gerinti, ugdymo kokybei tobulinti, viena esminių jo dalių – grįžtamasis ryšys (Konsultacijos dėl pasiekimų vertinimo kaitos, 2020; Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, 2015). Aukštojo mokslo sistemoje svarbu, kad veiktų efektyvi ir skaidri studentų pasiekimų vertinimo, pažangos stebėsenos ir akademinio sąžiningumo užtikrinimo sistema (Ketinamų vykdyti studijų programų vertinimo metodika, 2020). Grįžtamasis ryšys paremtas abipusiu pedagogo ir moksleivio, studento bendravimu, kai pasidžiaugiama pasiekimais, aptariamos klaidos, tobulintini aspektai ir tai, kas svarbu siekiant geresnių rezultatų (Indrašienė ir Žibėnienė, 2014; Garber, 2014; Ozkale ir Kanadh, 2021). Įvairiuose švietimo segmentuose organizuojamas grįžtamasis ryšys neturi esminių taikymo skirtumų. Metodiškai organizuojamas grįžtamasis ryšys padeda pasiekti mokymo ir studijų kokybės, geresnių mokymosi, studijų rezultatų, sukuria palankias sąlygas pedagoginei sąveikai, kadangi sudaro galimybes besimokančiajam išsiaiškinti, ką ir kaip tobulinti, o pedagogui – aiškiau suvokti mokymo(si) procese kylančius sunkumus. Grįžtamasis ryšys padeda besimokantiems asmenims suprasti mokymosi tikslus ir numatyti tobulintinas sritis, o moksleivių, moksleivių / studentų teikiamas grįžtamasis ryšys turi įtakos profesiniam pedagogo tobulėjimui – tai įpareigoja pedagogus tinkamai parinkti veiklą ir klausimus, suteikiančius informacijos apie mokymo veiksmingumą (Indrašienė ir Žibėnienė, 2014).

Pedagoginėje literatūroje daug dėmesio skiriama grįžtamajam ryšiui aptariant skirtingus grįžtamojo ryšio tipus, analizuojama, kas yra geras grįžtamasis ryšys, ieškoma pažangios grįžtamojo ryšio praktikos. U. Ozkale ir S. Kanadh (2021) tyrė grįžtamojo ryšio strategijų taikymą ir teigia, kad gamtos mokslų mokytojai klasėje dažniausiai pasitelkia pagiriamuosius teiginius. Šie tyrėjai rekomenduoja mažiau išsakyti neigiamų atsiliepimų ir daugiau dėmesio skirti asmenų, kurie mokosi, pastangomis, būtent jas aptarti per grįžtamąjį ryšį ir teikti pirmenybę tokiems teiginiams, kurie gali palengvinti mokymąsi ir padėti persikelti į naujas mokymosi situacijas. O kitame tyrime (Bozorgian ir Yazdani, 2021) atskleista, kad taisomasis grįžtamasis ryšys, kai pateikiamas metalingvistinis paaiškinimas, kokybiškai veikia mokymosi rezultatus, todėl padaryta išvada, kad metalingvistinis paaiškinimas, pateikiamas kaip grįžtamojo ryšio dalis, skatina aukštesnį pažinimo, besimokančio asmens ištraukimo lygį ir sudaro sąlygas pasiekti geresnių mokymosi rezultatų. Tačiau kartu pažymima, kad patys mokymo(si) proceso dalyviai per mažai rūpinasi grįžtamuju ryšiu, per menkai ištraukia pedagogui organizuojant grįžtamąjį ryšį. P. R. Garber (2014) mini būtinybę siekiant gero grįžtamojo ryšio taikyti įvairius grįžtamojo

ryšio tipus ir daugiau dėmesio skirti tokiam aspektui, kai nesimokantieji įsisažmonina grįžtamojo ryšio reikšmingumą ir patys inicijuoja grįžtamąjį ryšį ir aktyviai į jį įsitraukia.

M. Hast (2021) teigimu, ypač nuotolinio, hibridinio mokymosi metu, COVID-19 situacijoje, ypač svarbu tirti grįžtamojo ryšio organizavimą, aiškintis, koks grįžtamasis ryšys būtų tinkamas ir kaip labiau įtraukti studentus organizuojant nuotolinį grįžtamąjį ryšį (tyrimas „Higher Education in Times of COVID-19: Giving Online Feedback Implementation Another Look“). Nors M. Hast (2021) pateikia keletą rekomendacijų, kaip organizuoti grįžtamąjį ryšį COVID-19 situacijoje, tačiau taip pat nurodo, kaip svarbu toliau tyrinėti šį aspektą, ypač atkreipiant dėmesį į tai, kaip galėtų būti toliau skatinamas studentų įtraukimas į grįžtamąjį ryšį nuotolinėse studijose tikintis sušvelninti trukdžius, kuriuos sukuria pasaulinė pandemine padėtis. Šie tyrimai (žr. Bozorgian, Yazdani, 2021; Hast, 2021; Ozkale, Kanadh, 2021) ir pedagoginė praktika atskleidžia, kaip svarbu pedagogui įvairiomis sąlygomis organizuoti grįžtamąjį ryšį atsižvelgiant į moksleivių, studentų ypatumus, bendrą situaciją (pvz., COVID-19), kintančias aplinkybes ir gebėti lanksčiai reaguoti surandant tinkamiausią grįžtamojo ryšio praktiką. Svarbu tyrinėti būsimų pedagogų grįžtamojo ryšio sampratą aiškinantis, kas jiems yra geras grįžtamasis ryšys. Dėstytojams tai sudarytų sąlygas efektyviau organizuoti studijų procesą, gerą grįžtamąjį ryšį ir spręsti studentų į(si)traukimo klausimus. Šio straipsnio **tikslas** yra atskleisti būsimų pedagogų sampratą apie tai, koks yra geras grįžtamasis ryšys nuotolinėse studijose. Tyrimo objektas – būsimųjų pedagogų gero grįžtamojo ryšio samprata nuotolinėse studijose. Keliami šie probleminiai klausimai: kokia būsimųjų pedagogų gero grįžtamojo ryšio samprata nuotolinėse studijose, kokius grįžtamojo ryšio bruožus jie atpažįsta.

1. Tyrimo metodika

Tyrimas organizuotas 2021 m. sausio–kovo mėn. Tyrime dalyvavo 18 pedagoginių studijų studentų iš tos pačios aukštosios mokyklos. Taikyta literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė. Duomenų rinkimo metodas – atviri klausimai, nebaigti sakiniai. Šie metodai pasirinkti, nes, anot V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko (2017), rekomenduojama juos rinkti tada, kai siekiama atskleisti tyrimo dalyvių nuostatas, įsitikinimus arba nuomones apie tiriamą reiškinį. Dėl COVID-19 situacijos tyrimas vyko nuotoliniu būdu, buvo panaudotas anoniminiam tyrimui tinkamas IT įrankis „Google Forms“. Taikyta kriterinė atranka, buvo atrenkama pagal šiuos kriterijus: būsimasis pedagogas (pedagoginių studijų studentas, studijavęs bent vien pusmetį (semestrą); bent vieną semestrą studijavęs nuotoliniu būdu (COVID-situacija).

Kokybinis tyrimas organizuotas ir įgyvendintas atsižvelgiant į mokslinio tyrimo etikos principus: supažindinti tyrimo dalyvius su tyrimo etikos principais; tyrimo dalyviams sudaryti sąlygas dalyvauti tyrime laisvanoriškai, atskleisti tyrimo esmę, informuoti apie galimas rizikas, apsaugoti tyrimo dalyvius nuo galimos žalos visuose tyrimo etapuose; gauti tyrimo dalyvių sutikimą dalyvauti tyrime (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008, p. 112–113). Visi tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo paskirtimi, gautų domenų panaudojimu, tyrimo etikos principų laikymusi, jiems buvo garantuotas anonimiškumas ir tyrimo organizatoriaus įsipareigojimas etiškai tvarkyti duomenis (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

Remiantis tyrimo etikos principais, visi informantai yra užkoduoti informanto trumpiniu (S) ir analizės eiliškumo sekos numeriu (pvz., S1, S2 ir t. t.). Duomenims analizuoti taikyta kokybinė turinio analizė, kuri leidžia daryti išvadas remiantis analizuojamu tekstu, kai vyksta

daugkartinis tekstų skaitymas, sisteminimas, išskirtų kategorijų ir subkategorijų interpretavimas, pagrindimas iš teksto išskirtais įrodymais – patvirtinančiais teiginiais (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008; Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

2. Tyrimo rezultatai

Remiantis būsimųjų pedagogų samprata, kokybiniame tyrime atskleisti gero grįžtamojo ryšio požymiai ir išskirtos dvi kategorijos: 1) gero grįžtamojo ryšio požymiai, atitinkantys minimumus pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje; 2) grįžtamojo ryšio požymiai (būsimųjų pedagogų nuomone), neminimi pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje (žr. 1-ąją lentelę).

1 lentelė. Gero grįžtamojo ryšio požymiai nuotolinėse studijose remiantis būsimųjų pedagogų samprata.

1 table. Signs of good feedback in distance learning based on the concept of future educators.

Kategorija	Subkategorija
Gero grįžtamojo ryšio požymiai, atitinkantys minimumus pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje.	Sukurama maloni, saugi ir geranoriška aplinka. Daromas teigiamas poveikis. Padedama ar paskatina įsivertinti. Aiškus grįžtamasis ryšys.
Grįžtamojo ryšio požymiai (būsimųjų pedagogų nuomone), neminimi pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje.	Požymiai orientuoti į subjektyvius, egocentriškus poreikius. Nepakankamai aiškiai suvoktas grįžtamasis ryšys, nesiejamas su gero grįžtamojo ryšio požymiais pedagoginėje ir mokslinėje literatūroje.

Gero grįžtamojo ryšio požymiai, atitinkantys minimumus pedagoginėje mokslinėje, ir metodinėje literatūroje: būsimųjų pedagogų požiūris. Gero grįžtamojo ryšio požymius, atitinkančius minimumus pedagoginėje mokslinėje, metodinėje literatūroje atskleidžia šios subkategorijos: sukurama maloni, saugi ir geranoriška aplinka; daromas teigiamas poveikis; padedama ar paskatinama įsivertinti; aiškus grįžtamasis ryšys (žr. 1-ąją lentelę).

Sukurama maloni, saugi ir geranoriška aplinka. Būsimiesiems pedagogams atrodo labai svarbu sukurti malonią aplinką teikiant grįžtamąjį ryšį: <...> maloni, pozityvi aplinka <...> (S4); <...> gali jaustis laisvai ir jauti nuoširdumą <...> (S11); <...> nebijai klausti ir žinai, kad visi geranoriški <...> (S7); <...> saugumas ... jauti dėstytojo geranoriškumą <...> (S16); <...> nuoširdu ir asmeninis dėmesys <...> (S18); <...> gerai jautiesi girdėdamas kitų kolegų komentarus ... tai dėstytojais turi visa tai užtikrinti <...> (S1). Būsimieji pedagogai, galvodami apie gerą grįžtamąjį ryšį, įvardijo savo lūkesčius, kad grįžtamojo ryšio metu būtų sukurta maloni ir emociškai saugi aplinka. Minėdami geranoriškos aplinkos kūrimą, respondentai to tikisi tiek iš dėstytojo, tiek

ir iš bendramokslų. Įvairiuose pedagoginiuose šaltiniuose daug dėmesio skiriama palankiai, patogiai, emociškai saugiai aplinkai sukurti siekiant kokybiškai organizuoti grįžtamąjį ryšį. Būsimumų pedagogų pastebėjimai patvirtina **ši aspektą**. Galima manyti, kad nuotolinėse studijose tai ypač aktualu atsižvelgiant į pandeminės situacijos sukeltą įtampą ar sąlygas, kad studentų bendravimo galimybės – ne itin palankios.

Daromas teigiamas poveikis. Būsimieji pedagogai minėjo gero grįžtamojo ryšio daromą teigiamą poveikį, tačiau jį įvardijo skirtingai. Vieni tiesiog trumpai įvardijo: <...> *daromas teigiamas poveikis* <...> (S1); tačiau buvo ir konkretesnių teiginių: <...> *kai aiškiai supranti ką esi gerai padaręs ... tada supranti, kad tu gali ... įkvepia mokytis* <...> (S19); <...> *kai pasako ką esi gerai padaręs, leidžia pasitaisyti ir taip tobulėji* <...> (S22); <...> *kai sužinai klaidas, kaip reikia jas taisyti ... teigiamai veikia studijų rezultatus* <...> (S5). **Šie pastebėjimai atskleidžia**, kad geras grįžtamasis ryšys **būna tada**, kai atpažįstami tobulintini aspektai, – tai sudaro sąlygas pasiekti geresnių mokymosi rezultatų, net padrąsina, motyvuoja labiau stengtis. Kitas pastebėjimas atskleidžia tai, kad, suvokus grįžtamojo ryšio prasmingumą, aiškiau priimama grįžtamojo ryšio gauta informacija ir prisiimama asmeninė atsakomybė ir įsipareigojimas tobulinti savo veiklą: <...> *aš per studijas supratau kodėl reikia kalbėtis apie atliktą darbą ... man būdavo sunku darbe tuose mano veiklos aptarimuose su direktore ... dabar jaučiuosi geriau, suprantu kodėl reikalinga* <...> (S9) (*yra studentų (būsimumų pedagogų), kurie tuo pačiu metu dirba švietimo įstaigoje ir studijuoja*). Būsimieji pedagogai, kalbėdami apie grįžtamojo ryšio teigiamą poveikį, **įvardijo** puikią savijautą, gerėjančius rezultatus, didėjančią motyvaciją mokytis, aiškiau suvoktą grįžtamojo ryšio prasmę.

Padedama ar paskatinama įsivertinti. Kai kurie būsimieji pedagogai gerą grįžtamąjį ryšį aiškiai susieja su savo veiklos įsivertinimu, teigia, kad geras grįžtamasis ryšys turi paskatinti arba padėti asmeniui įsivertinti savo atliktą veiklą: <...> *geras grįžtamasis ryšys padeda įsivertinti* <...> (S3); <...> *tampa aišku kaip pačiam įsivertinti atliktą veiklą* <...> (S10); <...> *tiksliai duoda pastabas, tada pats gali įsivertinti* <...> (S14); <...> *kai pasako plusus ir minusus ir paskatina mane įsivertinti ir daryti išvadą* <...> (S23); <...> *pradžioje buvo keista, kai reikėjo įsivertinti ir dar apie tai kalbėti ... pradėjau taikyti kitur* <...> (S1). **Šie būsimumų pedagogų pastebėjimai** parodo, kad jie grįžtamąjį ryšį sieja su formuojamuoju vertinimu ir suvokia įsivertinimo prasmę. Pedagoginėje literatūroje įvardijama, kad gero grįžtamojo ryšio siekiamybė, kai jo metu moksleivis, studentas mokosi atpažinti / atpažįsta savo veiklos stiprybes, tobulintinus aspektu ir padarytas klaidas (Susan, 2008; Garber, 2014).

Aiškus grįžtamasis ryšys. Įvairioje pedagoginėje literatūroje akcentuojama, taip pat ir būsimieji pedagogai įvardija, kad geras grįžtamasis ryšys turi būti aiškus. Tokių pastebėjimų yra daug ir įvairių, pvz.: <...> *tiksliai duoda pastabas* <...> (S4); <...> *turi būti aiškiai pasakyta kas negerai, jei yra klaidų* <...> (S21); <...> *kai konkrečiai pasakyta, tai tada supranti kaip reikėjo daryti geriau ar pasitaisyti* <...> (S7); <...> *kai tu supranti ką sako* <...> (S12). Kai kurie būsimieji pedagogai grįžtamojo ryšio aiškumą sieja su klaidų ištaisymu ir teisingų atsakymų pateikimu: <...> *turi aiškiai pasakyti koks yra teisingas atsakymas, jei yra klaidų* <...> (S15); <...> *ištaisyti klaidas ir jas aiškiai paaiškinti* <...> (S20). Gero grįžtamojo ryšio metu yra svarbu aiški kalba, tikslumas, pedagogo gebėjimas aiškiai išskirti aptariamą veiklą, darbo stiprybes, esminius trūkumus, taip pat nuosekli ir aiški minčių eiga, tai, kad nesudaroma sąlygų įvairiai interpretuoti informaciją. Tyrimu atskleista, kad kai kurie būsimieji pedagogai grįžtamojo ryšio aiškumą sieja su padarytų klaidų įvardijimu, jų ištaisymu, aiškiau nurodymu kaip ištaisyti. Tačiau metodinėje

literatūroje nurodoma, kad pedagogas, atsižvelgdamas į asmens amžių, ugdymo proceso aplinkybes ar kita, gali pasirinkti, ar aiškiai **įvardys** klaidas, ar tik nurodys kryptis siekdamas, kad moksleivis / studentas pats jas surastų (Hattie ir Clarke, 2019; Susan, 2008).

Grįžtamojo ryšio požymiai neminimi pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje: būsimųjų pedagogų požiūris. Grįžtamojo ryšio požymius, būsimųjų pedagogų požiūriu, neminimus pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje, atskleidžia šios subkategorijos: požymiai orientuoti į subjektyvius, egocentriškus poreikius; nepakankamai aiškiai suvoktas grįžtamasis ryšys, nesiejamas su gero grįžtamojo ryšio požymiais pedagoginėje ir mokslinėje literatūroje. (žr. 1-ąją lentelę). Su šiomis subkategorijomis siejami požymiai negali būti įvardijami kaip gero grįžtamojo ryšio požymiai remiantis pedagogikos praktika ir teorija, tačiau kai kurie būsimi pedagogai juos įvardijo kaip gero grįžtamojo ryšio požymius.

Požymiai, orientuoti į subjektyvius, egocentriškus poreikius. Vis dėlto buvo išsakyta pastebėjimų, kai būsimeji pedagogai gerą grįžtamąjį ryšį susiejo su subjektyviais, asmeniniais lūkesčiais: <...> *kai pakelia nuotaiką ... dabar ir taip yra sunku <...>* (S2); <...> *kai iškart pateikia atsakymą į klausimą <...>* (S8). (Pastaba: šiuo atveju kontekstas yra susijęs su būsimojo pedagogo užduoties atlikimo metu pateikiamais klausimais ir noru, kad į e. paštu išsiųstus klausimus būtų nedelsiant atsakyta). **Šie pastebėjimai (nuotaikos pakitimas, staigi reakcija)** negali būti siejami su esminiais gero grįžtamojo ryšio bruožais. Į būsimųjų pedagogų skiriamą didelį dėmesį emociškai saugiai, maloniai aplinkai grįžtamojo ryšio metu, pandemijos sukeltą įtampą visuomenėje iškietina svarbu atsižvelgti, nes tai pastebėta ir kituose tyrimuose, kuriuose taip pat teikiamos rekomendacijos dar atidžiau stebėti grįžtamojo ryšio dalyvių, atsižvelgti į esamas aplinkybes (Bozorgian ir Yazdani, 2021; Hast, 2021; Ozkale ir Kanadh, 2021). Pvz., U. Ozkale ir S. Kanadh (2021) rekomenduoja mažinti neigiamų komentarų skaičių, labiau išryškinti pasiektus gerus rezultatus, taip pat aptarti atliktos veiklos koregavimo galimybes ir aplinkybes, su kuriomis moksleivis, studentas susiduria, ir kaip tai galima keisti, kad pagerėtų mokymo(si) rezultatai. Šie organizaciniai grįžtamojo ryšio ypatumai galimai sudarytų sąlygas grįžtamojo ryšio dalyviui geriau jaustis. Galimai tai ypač svarbu nuotolinėse studijose, kai besimokančių asmenų bendravimo galimybės ne itin palankios, stinga tiesioginio bendravimo ar patiriami įvairūs iššūkiai.

Metodiškai svarbu, kad grįžtamasis ryšys būtų organizuojamas kuo greičiau po veiklos ar veiklos metu. Tačiau pedagogas negali čia ir dabar ar bet kuriuo paros laiku organizuoti, teikti grįžtamąjį ryšį. Todėl tyrimo metu įvardijimas, kad geras grįžtamasis ryšys yra tada, kai „iškart pateikia atsakymą į klausimą“, yra klaidingas, o šis pastebėjimas gali būti sietinas su asmeninėmis egocentriškėmis nuostatomis, ar pandeminiame situacijoje susipainiojusiu darbo laiko suvokimu, ar kitomis priežastimis. Pvz., pedagoginėje praktikoje neretai jauni pedagogai neapsibrėžia savo darbo laiko ir bendraudami socialiniuose tinkluose su moksleiviais, jų tėvais visą parą, patiria pervargimo, „perdegimo“ požymius.

Nepakankamai aiškiai suvoktas grįžtamasis ryšys, nesiejamas su gero grįžtamojo ryšio požymiais pedagoginėje ir mokslinėje literatūroje. Pastebėtina klaidinga nuostata gerą grįžtamąjį ryšį sieti tik su pagyrimais: <...> *kai ir jokių pastabų, <...>* (S13). Šis pastebėjimas atskleidžia nepakankamai aiškų, net klaidingą gero grįžtamojo ryšio suvokimą. Atsižvelgus ir į tai, kad net pedagogų socialiniuose tinkluose ar kitoje aplinkoje, kurioje dalijamasi patirtimi, kartais pasitaiko teiginių, kad „dabar jau kritikos sakyti negalima, tik girti“, svarbu studijų procese

dar aiškiau *įvardyti* konstruktyvaus, visapusiško grįžtamojo ryšio ypatumus. Grįžtamasis ryšys turi būti objektyvus. Jei bus išsakyti tik pagyrimai, o padarytos klaidos nepamirštos, – tai nebus nei objektyvus, nei geras, nei besimokančiojo tobulėjimą skatinantis grįžtamasis ryšys. Organizuojant grįžtamąjį ryšį pirmiausia teikiami pozityvūs komentarai, empatiškai išklausiama, tikslinamasi ir atsakoma, kt., tačiau tai nereiškia, kad grįžtamasis ryšys turi būti tik pagyrimai, neturi būti išsakoma jokių pastabų ir pan. Neatmetama prielaida, kad šiuos pastebėjimus gali paveikti COVID-19 situacija, kai dalis žmonių jautėsi emociškai blogai.

3. Diskusija

Daug autorių įvardija saugią, malonią aplinką grįžtamojo ryšio metu (Indrašienė ir Žibėnienė, 2014; Hattie ir Clarke, 2019; Susan, 2008). Saugi savijauta, maloni, palaikanti, geranoriška aplinka – tai gero grįžtamojo ryšio požymiai ir būsimųjų pedagogų nuomone. Būsimieji pedagogai skiria daug dėmesio gerai emocinei aplinkai grįžtamojo ryšio metu – tai gali būti siejama su jų pačių patirtimi, galimai susiklosčiusios COVID-19 situacijos ypatumais, kai daugumai žmonių buvo būdingas padidintas jautrumas ir noras siekti gerų emocijų. Tai gali būti geroji patirtis būsimiesiems pedagogams, kai jie patys bus grįžtamojo ryšio organizatoriai, o ne gavėjai, nes emociškai gera aplinka svarbi grįžtamojo ryšio metu.

Taip pat būsimi pedagogai aiškiai atskleidžia gero grįžtamojo ryšio naudingumą, tačiau išsiskiria jų nuomonės dėl to, kas yra grįžtamojo ryšio aiškumas. Kai kurie mano, kad per grįžtamąjį ryšį reikia kalbėti apie klaidas ir pasakyti teisingus atsakymus. Tačiau pedagoginėje literatūroje nurodoma, kad pedagogas gali pasirinkti skirtingai, o M. Susan (2008) aiškiai teigia, kad pedagogas neturi pasakyti teisingo atsakymo, bet turi paskatinti studentą jį susirasti pačiam. H. Bozorgian ir A. Yazdani (2021) tyrimas atskleidžia taisomojo grįžtamojo ryšio naudą, kai padarytos klaidos yra ištaisomos ir paaiškinamos. Šias skirtingas nuomones galima susieti su skirtingais grįžtamojo ryšio tipais: taisomasis grįžtamasis ryšys, formuojamasis grįžtamasis ryšys, grįžtamasis ryšys, pagrįstas argumentais, integralus grįžtamasis ryšys (moksleivis, studentas, jo kolegos ir pedagogas), grįžtamasis ryšys, kurį inicijuoja moksleivis / studentas (Garber, 2014; Postal ir Armstrong, 2013). Vis dėlto, atsižvelgus į formuojamojo vertinimo aktualijas, aukštojo mokslo ypatumus, ypač svarbu sudaryti sąlygas pačiam studentui kartu su dėstytoju mokytis pastebėti tiek savo veiklos stiprybes, tiek klaidas. Tai sudarytų palankesnes sąlygas studentams aktyviau įsitraukti į grįžtamąjį ryšį ir tam, kad jie „išeitų“ iš pasyvaus klausytojo, esančio už ekrano, pozicijos. Tai viena iš galimybių siekiant spręsti M. Hast (2021) minimas studentų pasyvumo nuotolinėse studijose (grįžtamojo ryšio metu) problemas. Tyrimo rezultatuose neaptikta pastebėjimų, kai įvardijamos grįžtamojo ryšio iniciatyvos organizuojamos studento (grįžtamasis ryšys, kurį inicijuoja moksleivis / studentas). Būsimieji pedagogai gero grįžtamojo ryšio bruožus sieja su grįžtamojo ryšio tipais, kuriuos inicijuoja ir organizuoja dėstytojas. P. R. Garber aiškiai teigia, kaip svarbu taikyti įvairius grįžtamojo ryšio tipus ir siekti, kad moksleivis / studentas taptų grįžtamojo ryšio iniciatoriumi, o ne tik lauktų pedagogo iniciatyvos.

Remiantis tyrimo rezultatais (būsimųjų pedagogų pastebėjimais), geram grįžtamajam ryšiui yra svarbus aiškumas, maloni ir pozityvi aplinka. Remiantis P. R. Garber (2014), asmenų įsitraukimas į grįžtamąjį ryšį ir jo kokybė yra veikiami įvairių veiksnių: dalyvių šališkumas, saugumo jausmas, patirtis, tarpusavio sąveika, jautrumas, lūkesčiai, vertybės, noras tobulėti, siekiai (tikslai), motyvacija.

Geram grįžtamajam ryšiui būdingi šie bruožai:

- pirmiausia teikiami pozityvūs komentarai;
- teikiamas iš karto atlikus darbą arba jį atliekant;
- patvirtinama, kas atliekama teisingai;
- identifikuojamos klaidos ir spragos;
- pateikiamos aiškios rekomendacijos tobulinimui;
- įvardijama aiškiai, konkrečiai, pagrįstai ir argumentuojant;
- kalbama apie tai, kas sujaudino ir kokius sukėlė jausmus;
- kalbama apie požiūrį, asmens veiklą, bet ne apie asmenį;
- empatiškai išklausoma, tikslinamasi ir atsakoma (Indrašienė ir Žibėnienė, 2014; Garber, 2014).

Būsimieji pedagogai įvardijo daugumą gero grįžtamojo ryšio bruožų, tačiau nepaminėjo, kad mokymosi metu pirmiausia teikiami pozityvūs komentarai; komentuojama pagrįstai ir argumentuojant; kalbama apie tai, kas sujaudino ir kokius sukėlė jausmus; kalbama apie požiūrį, asmens veiklą, bet ne apie asmenį. Išryškėjo tai, kad būsimieji pedagogai (galimai reaguodami į neįprastą, sudėtingą emociškai situaciją COVID-19 metu), įvardydami gerą grįžtamąjį ryšį nuotolinėse studijose, nemažai dėmesio skyrė maloniai aplinkai, emociniam saugumui ir asmeniniam dėmesiui.

Išvados

Tyrimė atskleisti gero grįžtamojo ryšio bruožai nuotolinėse studijose siejami su minimais pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje, taip pat bruožais, kurie negali būti įvardijami kaip būdingi geram grįžtamajam ryšiui; buvo išskirtos dvi kategorijos: 1) gero grįžtamojo ryšio požymiai, atitinkantys minimus pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje; 2) grįžtamojo ryšio požymiai (būsimųjų pedagogų nuomone), neminimi pedagoginėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje.

Būsimieji pedagogai gerą grįžtamąjį ryšį nuotolinėse studijose susiejo su kuriama geranoriška, emociškai saugia, malonia aplinka; metodiniais grįžtamojo ryšio teikimo aspektais (aiškus, skatinantis įsivertinti, pateikiamos tobulinimo rekomendacijos), tačiau neišskyrė to, kad pirmiausia teikiami pozityvūs komentarai; komentuojama pagrįstai ir argumentuojant; kalbama apie tai, kas sujaudino ir kokius sukėlė jausmus; kalbama apie požiūrį, asmens veiklą, bet ne apie asmenį. Taip pat neįvardytas tikslingo grįžtamojo ryšio tipo pasirinkimas.

Tyrimo rezultatai sudaro sąlygas manyti, kad galimai nuotolinėse studijose organizuojant gerą grįžtamąjį ryšį ypač svarbi pozityvi aplinka, aiškus teigiamų dalykų įvardijimas, motyvavimas, paskatinimas, atsižvelgimas į aplinkybes ir praktika, kai studentui sudaromos sąlygos nebūti pasyviu (įsivertinimas, refleksija ir pan.).

Vis dėlto tyrimas atskleidė, kad kai kuriems būsimiesiems pedagogams dar reikia iš naujo apmąstyti, kas yra geras grįžtamasis ryšys arba galimai išeiti iš egocentriškos pozicijos, kadangi geras grįžtamasis ryšys negali būti tik komplimentai ar greito atsakymo (grįžtamojo ryšio) teikimas bet kuriuo paros metu.

Rekomenduojama dėstytojams dar labiau padėti studentams aiškiau suvokti gero grįžtamojo ryšio bruožus, taikyti įvairią grįžtamojo ryšio praktiką, teikiant konstruktyvų grįžtamąjį ryšį nuolat aptarti studentų atliktos veiklos koregavimo galimybes ir su tuo susijusias aplinkybes.

Literatūra

- Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija, I dalis*. Klaipėda.
- Bozorgian, H., & Yazdani, A. (2021). Direct written corrective feedback with metalinguistic explanation: Investigating language analytic ability. *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 9(1), 65–85. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1282285>.
- Hast, M. (2021). Higher Education in Times of COVID-19: Giving Online Feedback Implementation Another Look. *Higher Education Studies*, 11(1), 1–7. <https://doi.org/10.5539/hes.v11n1p1>
- Hattie, J. & Clarke, S. (2019). *Visible learning: Feedback*. Routledge, Taylor and Francis London and New York.
- Garber, P. R. (2014). *Giving and receiving performance feedback*. Amherst: HRD Press.
- Indrašienė, V., ir Žibėnienė, G. (2014). *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Ketnamų vykdyti studijų programų vertinimo metodika. (2015). Patvirtinta Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2019 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V-149. Prieiga per internetą: https://www.skvc.lt/uploads/documents/files/Kokyb%C4%97s%20u%C5%BETikrinimas/Ketnamos%20vykdyti%20programos/Dokumentai/Ketnamu_vykdyti_studiju_programu_vertinimo_metodika_20200415_redakcija.pdf
- Konsultacijos dėl pasiekimų vertinimo kaitos. (2020). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/04/Europos-komisija_Konsultacijos-del-pasiekimu-vertinimo-kaitos-galutinis.pdf
- Ozkale, U., & Kanadh, S. (2021). An investigation of feedback strategies used by science teachers in the classroom setting: A mixed-methods research. *International Journal of Progressive Education*, 17(1), 439–457. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1286326>
- Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, 2015. Patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1309. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/D/481fb7d0a82611e59010bea026bdb259/ejTyNDsnvQ>
- Postal, K., & Armstrong, K. (2013). *Feedback that sticks: The art of effectively communicating neuropsychological assessment results*. New York: Oxford University Press.
- Susan, M. (2008). *How to give to your students effective feedback*. Alexandria Va.: ASCD.
- Žydžiūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius

GOOD FEEDBACK IN DISTANCE STUDIES: THE CONCEPT OF FUTURE TEACHERS

Assoc. Prof. Dr. Gintautė Žibėnienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Pedagogical literature pays a lot of attention to feedback, discussing different types of feedback, analyzing what constitutes good feedback, and looking for advanced feedback practices. Feedback helps learners understand learning goals and anticipate areas for improvement, and student feedback has a direct impact on a teacher's professional development, which obliges educators to make appropriate choices about activities and questions that provide information about the effectiveness of their teaching. In the study process, feedback provides opportunities for the student to find out what needs to be improved, the student receives useful information about what and how they understood, what they did not understand and why, what mistakes they made, how to do better, and learns recommendations for their more successful studies. M. Hast (2021) notes that, especially in distance learning, in hybrid teaching, and in the COVID-19 situation, it is especially important to think about organizing feedback, to find out what kind of feedback would be appropriate, and to consider how to involve students in organizing distance feedback and study (Higher Education in COVID-19: Implementing Online Feedback in a Different Way). Thus, it is important for prospective teachers to study the concept of feedback by explaining what good feedback is, as this will allow teachers to organize good feedback and student engagement more effectively.

This article raises the following questions: What is the concept of good feedback for future educators in distance learning? What are the characteristics of feedback for future educators? The aim of the article is to reveal the concept of good feedback in distance learning for future teachers. The object of the research is the concept of good feedback for future teachers in distance learning. To this end, a survey was organized in January–March 2021, and an analysis of literature sources and legal acts was applied. The data collection method used was open questions and incomplete sentences. Due to the COVID-19 situation, the investigation was conducted remotely, using an IT tool suitable for anonymous investigation: Google Forms. Criteria selection was applied according to the following criteria: a prospective teacher who has studied pedagogical studies for at least half a year (semester), and has studied at least one semester at a distance.

Qualitative content analysis was used to analyse the data, which allowed conclusions to be drawn based on the analysed text. This method of analysis was based on systematic analytical steps: multiple readings of records, systematic interpretation of distinguished categories and subcategories, and their justification based on the evidence from the transcribed texts – confirmatory statements. According to the qualitative research methodology, confirmatory statements are extracts from answers provided by the participants which cannot be changed by the researcher; therefore, they are quoted exactly as given by the participants. The initial interview data was handled in such a way as to ensure that it was impossible to identify the persons involved in the study. The answers of the

future educators were coded, and each person was assigned the letter S and a number according to the order of analysis, e.g. S1.

The research was organized and data analysis was carried out and presented based on the principles of qualitative research ethics: ensuring respect for individual privacy, confidentiality, and anonymity, with goodwill and justice.

After making conclusions from literature sources, we can state that any credible feedback: gives positive comments first; is provided immediately after or during the work; confirms what is being done correctly; identifies mistakes and gaps; provides clear recommendations for improvement; is identified in a clear, specific, and reasoned manner; talks about what excited people and what caused this; is about attitude and personal activity, but not about the person; chooses the right type of feedback and how to handle it; empathetically listens, adjusts, and answers; and is cognizant of the feedback's quality and what affected it (duration and time, volume of feedback, feedback form, feedback participants, voice tone, eye contact, environment and situational circumstances, level of confidentiality, and other circumstances).

The features of good feedback in distance learning identified by prospective educators are related to the features of good feedback presented in various literature sources.

Conclusions. Qualitative research revealed the features of good feedback in distance learning based on the concept of future teachers, and distinguished two categories: 1) features of good feedback corresponding to those mentioned in the pedagogical scientific and methodological literature; 2) the signs of feedback (in the opinion of future teachers) that are not mentioned in the pedagogical scientific and methodological literature.

Analyzing the features of good feedback identified by future educators, the following subcategories have been identified: creating a pleasant, safe, and benevolent environment; having positive effects; helping or encouraging self-assessment; and providing clear feedback. When talking about good feedback, future educators focused on: creating an emotional, benevolent environment during the feedback (benevolent, pleasant); methodological aspects of providing feedback (clear recommendations for improvement, encouraging self-assessment), so that positive comments are given first in the learning process, but without mentioning the appropriate choice of feedback type; comments that are justified and reasoned; feedback that talks about what excited people and what caused this; and feedback that is about attitude and personal activity, but not about the person. This study did not reveal any specific features of good feedback during distance learning. Prospective educators' emphasis on a good emotional environment during feedback may be related to their own experiences or the peculiarities of a possible COVID-19 situation, where most people were characterized by hypersensitivity and a desire for good emotions. This can be a good experience for future educators when they themselves are the organizers of feedback rather than recipients, as an emotionally good environment is important during feedback.

This research revealed that some prospective educators still need to delve into what constitutes good feedback and depart from an egocentric position, because feedback cannot be just compliments and naming good things. Also, the essential purpose of feedback is not to cheer and lift the mood or to expect a quick response at any time of the day.

The results of this research allow us to state that a positive environment, clear naming of positive things, motivation, encouragement, and consideration of circumstances and practices that allow the student not to be passive (self-assessment, reflection, etc.) are especially important for

organizing good feedback in distance learning.

Keywords: *feedback, good feedback, future pedagogues, distance studies.*

Gintautė Žibėnienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: mokymo / studijų kokybės užtikrinimas, studijų programos kokybės vertinimas, vertinimo metodologija, kompetencijų ir asmens pasiekimų vertinimas, mokymo ir mokymosi metodai, verslumo ugdymas, socialinės rizikos šeimos.

Gintautė Žibėnienė, Doctor of Social Sciences (Education Science), associate professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: study quality assurance, study programme quality assessment, assessment gnoseology, assessment methodology, assessment of competence and achievement, learning and teaching methods, entrepreneurship, social risk family.